

נתיב הכעס

פרק א

מעשה שהלכו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לבקר את רבי יוחנן בן החורני וכו'.

מזה תבין ותדע המדה הזאת מי שהוא בעל הנחה, כי אשר הוא בעל הנחה אינו יוצא מן הישר כלל ונשאר על השווי, הפך מי שאינו בעל הנחה שמפני כך יוצא מן השווי. ומפני כך אמרו שזכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן, מפני שהיו בעלי הנחה שלא היו כבית שמאי שהיו קפדנים, וידוע כי הקפדן מפני גודל כעסו יוצא מן השווי לגמרי, וההלכה הוא הדרך שאינו יוצא לימין ולשמאל כלל רק הולך בשווי אינו סר לימין ולשמאל, ולכן נקרא הלכה כי ההולך הוא הולך ביושר אינו נוטה מן הדרך הישר והשוה כלל לא לימין ולא לשמאל, וזהו מדת בית הלל שהיה להם מדה זאת בכל הנהגתם שלא היו יוצאים מן השווי שהיו נותנים.

ואל תאמר כי בית שמאי לא היו חכמים, כי אדרבא היו חכמים גדולים וחריפים היו, רק לענין הלכה שהוא הדרך הישר הוא לבית הלל מפני שהיו בעלי הנחה מבלי שיצאו מן הסדר.

וכן במה שהיו עלובין שונים דבריהם ודברי חבריהם, וכל זה ענייני הנחה לגמרי, כי שאר בני אדם כאשר יאמרו לו דבר ממהר לכעוס ועולב מי שהעליב אותו, ואילו אצל בית הלל היו בעלי הנחה ולא היו עלובין אף אם אחד העליב אותן.

וכן מה שהיו שונים דבריהם ודברי בית שמאי ולא עוד אלא שהיו מקדימין דברי בית שמאי לדבריהם, כל ענין זה שהיו מסודרין במעשיהן ואינם מכת המתגברים על חבריהם והם מכת המנצחים, ואף כי לפי ענין הפלפול הוא טוב מכל מקום הוא יוצא מן הסדר, עלענין ההלכה צריך שלא יצא מן הסדר והשווי כלל.

בספר משלי (י, כט) ארך אפים רב תבונה וקצר רוח מרים אולת.

שלמה המלך רצה לומר כי האדם שהוא קשה לכעוס, הוא רב תבונה, וזה כמו שאמר שלמה בספר קהלת (ו, ט) וכעס בחיק כמילים יגוח. וזה מפני כי הכעס הוא התפעלות האדם וכל התפעלות הוא לגשם שהוא מתפעל, ולפיכך אמר וכעס בחיק כמילים יגוח שהכסיל הוא רחוק מן השכלי, אבל מי שהוא בעל ארך אפים והוא קשה לכעוס דבר זה מורה על שהוא רב תבונות מפני שהוא שכלי אין בו התפעלות לכך הוא קשה לכעוס. ואמר וקצר רוח מרים אולת פירוש כי מי שהוא קצר רוח דבר זה הוא שהפריש ממנו אולת כמו מרים זהב, כי אף שהוא חכם מכל מקום כאשר הוא ממהר לכעוס זהו הפרשת אולת.

ובמקום אחר אמר פזם ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר (משלי טז, לב). קרא מי שהוא ארך אפים גבור מפני שעומד כגבור ואינו מקבל התפעלות, ומי שמושל וכובש ברוחו שלא יצא הוא יותר גדול מלוכד עיר שכובש את העיר כי העיר הוא דבר גשמי, אבל זה שכובש רוחו הוא דבר בלתי גשמי לכך הוא יותר, והמדה הזאת שהוא ארך אפים הוא ממדת ה' יתברך שנקרא ארך אפים.

ובפרק קמא דעירובין (יג, ב) מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין הן ועלובין הן ושונים דבריהם ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהם, כאותה ששנינו מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין, אמרו בית הלל לבית שמאי לא כך היה

נתיבות

נתיב הכעס

עולם

תקעא

וכל הדברים האלו שזכר הכל שהיו מסודרים ולא היו יוצאים מן הסדר, אבל בית שמאי לא היה הלכה כמותן, מכל מקום דברי בית שמאי הם גם כן דברי אלהים חיים כדאיתא שם.

השכל והוא גשמי, וכבר בארנו זה במקומות הרבה מאוד ובנתיב התפלה נתבאר ענין זה, כי השכור הוא גשמי לגמרי ולכך אסרה תורה שתויי יין שלא יכנס למקום הקדוש הנבדל ולא יהיה מורה בתורה השכלית.

והדבר הזה שהיו קפדנין היה מפני מדתו של בית שמאי גם כן שהיה להם מדת החכמה, כדאמרינן אם ראית תלמיד חכם נוקם ונוטר איבה כנחש חגרוהו על מתניך והדבר הזה בארנו במקומו, אבל לענין הלכה ראוי כבית הלל שבית הלל היו מסודרין במעשיהם אינם יוצאים מן השווי ולפיכך ראוי הוא אל ההלכה.

ומי שאינו מעמיד על מדותיו, הנה לאדם זה אין לו גדר כי הדבר שיש לו גדר אינו יוצא מגדרו כלל, ולכך אינו יוצא ממדתו רק עומד בגדרו, אבל מי שאינו עומד על מדותיו אין לו גדר והוא פשוט בלתי גשמי ובוה יש לו דמיון אל ה' יתברך שאין לו גדר, ולכך ה' יתברך אוהב מי שאין לו מאלו ג' דברים כי הדומה יאהב את הדומה אליו, וכאשר יש בו אלו ג' יש כאן דמיון במה אליו שהוא יתברך נבדל מן הגשמי וזהו אמיתת עצמו יתברך.

אגא

ובפרק ערבי פסחים (ק"ג, ב) ג' הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו עומד על מדותיו ומי שאינו משתכר, ע"כ.

וכל אלו ג' דברים כל אחד יותר הרחוק מן הגשמיות, כי השכור הוא גשמי לגמרי, וכאשר אינו כועס שאינו מתפעל אינו כמו דבר שהוא כח בגשם שהדבר שהוא כח בגשם מתפעל בהתפעלות הגשם, ומי שעומד על מדותיו יש לו ענין גשמי במה שיש לו גדר והגדר הוא ענין גבול אשר שייך לגשם, ואלו דברים דברי חכמה מאוד. והתבאר לך כי בעל הנחה ואינו בעל כעס, נמשך אחר ה' יתברך ולכך השם יתברך אוהב אותו.

רמזו בזה דברים מופלגים בחכמה מאוד, כי מי שיש בו אלו ג' ראוי אל האהבה, כי באלו המדות מתדמה אל כבוד הכל והדומה יאהב את הדומה.

ותדע כי ה' יתברך אינו גשם ואין לו מרות הגשם כי הוא יתברך אינו מתפעל כמו הגשם שהוא מתפעל, או שהוא כח בגשם שהוא גם כן מתפעל.

ובפרק חלק (סנהדרין צ"ב, א) אמר ר' אלעזר כל פרנס המנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגם לעולם הבא, שנאמר כי מרחמם ינהגם ועל מבועי מים ינהלם (ישעיהו מט, ט), ע"כ.

וכך אין אל ה' יתברך גדר, כי הגדר הוא מורכב מסייג והבדל וכל דבר שהוא מורכב הוא בעל גשם לכך כל אלו הם מדות הגשם. ולפיכך אמר מי שאינו כועס הרי אינו מתפעל כמו הגשם וכמו שהתבאר למעלה כי מי שהוא ארך אפים הוא שיש לו שכל נבדל לגמרי, ולכך מי שאינו כועס נבדל מן הגשמי ובוה יש לו דמיון אל ה' יתברך שאינו כח בגשם.

וביאור זה כי יותר מכל ראוי ההנחה לפרנס המנהיג הצבור, כי כל פרנס המנהיג העם שיהיה מנוחה לעם אשר הוא מנהיג והפרנס המנהיג את הצבור בנחת, וידוע כי עולם הזה אינו עולם המנוחה, וכאשר מנהיג את הצבור ומנהיג אותם בעוה"ז מעין עוה"ב שעל מי מנוחה מנהל אותם זוכה להנהיג

והמשתכר הוא בעל גשם כעצמו, כי אשר הוא משתכר כבר טר ממנו

אותם בעוה"ב גם כן שעוה"ב הוא כולו מנוחה, כי עתה בעוה"ז אי אפשר להיות כולו מנוחה ולכך זוכה להנהיג אותם לעתיד, שאז תהיה המנוחה שלימה השקט ובטח ותהיה הנהגה של מנוחה מכל צד.